

ПЛАНУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН ЕКОНОМІКИ ТА СУСПІЛЬСТВА

THE PLANNING AND MANAGEMENT OF THE FINANCES OF THE EDUCATIONAL INSTITUTION IN THE CONDITIONS OF TRANSFORMATIONAL CHANGES IN ECONOMICS AND SOCIETY

У статті розглянуто, проаналізовано планування фінансів закладу освіти та управління ними в умовах суспільно-економічних змін та формування нової школи. Охарактеризовано бюджетне фінансування як основа фінансування закладів освіти такого типу. Досліджено сучасний стан фінансування закладів освіти в Україні, визначено основні проблеми та напрями їх подолання, що сприятимуть прогресивному та ефективному розвитку освіти.

Ключові слова: освіта, загальна середня освіта, нова школа, планування, бюджетне фінансування, управління бюджетними установами, контроль за діяльністю бюджетних установ.

В статье рассмотрены, проанализированы планирование финансов учебного заведения и управление ими в условиях общественно-экономических изменений и формирования новой школы. Охарактеризовано бюджетное финансирование как основа финансирования учебных заведений такого типа. Исследовано современное состояние финансирования учебных заведений в

Украине, определены основные проблемы и направления их решения, способствующие прогрессивному и эффективному развитию образования.

Ключевые слова: образование, общее среднее образование, новая школа, планирование, бюджетное финансирование, управление бюджетными учреждениями, контроль над деятельностью бюджетных учреждений.

The article reviewed, analyzed the financial planning of the school and its management in the conditions of socio-economic changes and the formation of a new school. Characterized by budget financing as the basis for the financing of educational institutions of this type. The current state of financing of educational institutions in Ukraine is investigated, the main problems and their solutions, contributing to the progressive and effective development of education, are identified.

Key words: education, general secondary education, new school, planning, budget financing, management of budget institutions, control over the activities of budget institutions.

УДК 378:005.915(477)

Форкун І.В.

к.т.н., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Хмельницький національний університет

Голик Т.М.

студент
Хмельницький національний університет

Постановка проблеми. Розвиток будь-якої країни визначає показник людського потенціалу, який складається з індексу добробуту, довголіття та освіти. Основу освітньої системи складає загальна середня освіта. Розглядаючи ситуацію, що склалась в Україні сьогодні через соціальні та економічні реформи, можемо констатувати, що формуються нові підходи до процесу управління всіма галузями господарства, включаючи освіту. Це потребує нового наукового бачення, об'єктивного аналізу, структурованого та формалізованого відображення результатів в процесі управління сучасною школою.

Актуальність цієї теми дослідження полягає в тому, що освітні заклади, працюючи для задоволення соціальних, культурних та інших потреб суспільства, фінансуються за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, не будучи прибутковими організаціями. Дефіцит державних ресурсів зумовив функціонування освіти в Україні в умовах обмеженості фінансування, тому планування фінансів закладу освіти та управління ними в умовах трансформаційних змін економіки й суспільства мають не здійснюватися за залишковим принципом, а сприяти досягненню позитивної динаміки розвитку та повному задоволенню потреб населення в якісній та доступній освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками проблема формування та ефек-

тивного використання фінансових коштів освітніх закладів отримала широке обговорення не тільки безпосередньо в навчальних закладах, але й в наукових колах. Серед питань, що активно обговорюються, особливе місце посідають питання впровадження в практику роботи закладів освіти бюджетного планування, ресурсного забезпечення та контролю за використанням бюджетних ресурсів. Цим питанням присвячені роботи українських та зарубіжних вчених, таких як Т. Боголіб, І. Бланк, К. Друрі, Т. Кондрашова, В. Слепов, Т. Шульц, В. Щетинін, К. Щиборщ.

Незважаючи на певну кількість робіт, присвячених цій проблемі, поза увагою вчених та фахівців залишається низка питань, розв'язання яких сприяло би більш ефективному управлінню фінансовими ресурсами закладів загальної середньої освіти, диверсифікації їх доходів, економному розподілу та використанню видатків.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження проблеми недостатнього бюджетного фінансування закладів загальної середньої освіти в Україні та пошук шляхів її розв'язання, спрямованих на забезпечення базового рівня грамотності населення, який необхідний для інтелектуального розвитку кожної людини та підвищення загального добробуту нації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освіта є одним з основних та визначальних чин-

ників соціальної стабільності в суспільстві, ознакою економічної та національної безпеки держави, визначальним чинником зростання матеріального виробництва. Отже, її розвиток та вдосконалення є важливими передумовами подолання негативних кризових ситуацій в економіці зокрема та суспільстві загалом, що мають сьогодні місце. Її метою є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих та фізичних здібностей, формування цінностей та необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [1].

Здобуття освіти забезпечують освітні заклади. Сучасна мережа закладів освіти України є досить розгалуженою, вона характеризується різними формами власності та підпорядкування. Динаміка кількості закладів у розрізі рівнів освіти свідчить про відносну загальну сталість мережі закладів освіти (рис. 1) [2].

Водночас спостерігаємо тенденцію до трансформації мережі загальноосвітніх закладів та закладів професійної (професійно-технічної) освіти в бік зменшення їх кількості за рахунок малокомплектних та неконкурентоспроможних. Мережа дошкільних навчальних закладів, навпаки, розширюється. Одне з важливих питань реформування цієї сфери стосується створення ефективної мережі освітніх закладів з огляду на територіальні особливості, демографію, забезпечення якості освіти, конкурентні впливи інших країн тощо.

Освіта є державним пріоритетом, що забезпечує інноваційний, соціально-економічний та культурний розвиток суспільства. Фінансування освіти є інвес-

тицією в людський потенціал, сталий розвиток суспільства та держави. Держава забезпечує асигнування на освіту в розмірі не менше семи відсотків валового внутрішнього продукту за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством.

Відповідно до Закону України «Про освіту» прийнятим методом фінансування освіти в Україні є бюджетне фінансування, що здійснюється на основі єдиного кошторису доходів та видатків. Джерелами формування кошторису є як бюджетні кошти, так і кошти, отримані з інших джерел (від надання закладом додаткових освітніх послуг, прибутки від реалізації навчально-виробничої продукції, від здачі приміщень в оренду, кредити банківських установ, добровільні внески). При цьому співвідношення бюджетних та небюджетних фінансових ресурсів змінюється залежно від наявності бюджетних ресурсів та адекватної державної політики у сфері освіти, темпів економічного розвитку, форми власності навчального закладу, співвідношення державного та недержавного секторів економіки тощо [3, с. 78].

На рис. 2 показано, що впродовж 2010–2016 років спостерігалась тенденція до скорочення частки видатків зведеного бюджету України на освіту як відносно обсягу ВВП (із 7,4% у 2010 році до 5,4% у 2016 році), так і щодо обсягу видатків зведеного бюджету України (з 21,1% у 2010 році до 15,5% у 2016 році). Однак в рамках проведення реформи освіти цю тенденцію вдалося зламати: видатки у 2017–2018 роках на освіту порівняно з 2016 роком суттєво збільшилися, зокрема на 2018 рік заплановано їх обсяг у 5,9% від ВВП та 16,6% від загального обсягу зведеного бюджету України у 2018 році.

Найбільша частка видатків зведеного бюджету на освіту у 2014–2017 роках припадала на загальну середню освіту (42,4–47,4%). Крім того, суттєві частки мали видатки на вищу (21,8–28,3%) та дошкільну освіту (15,2–15,9%).

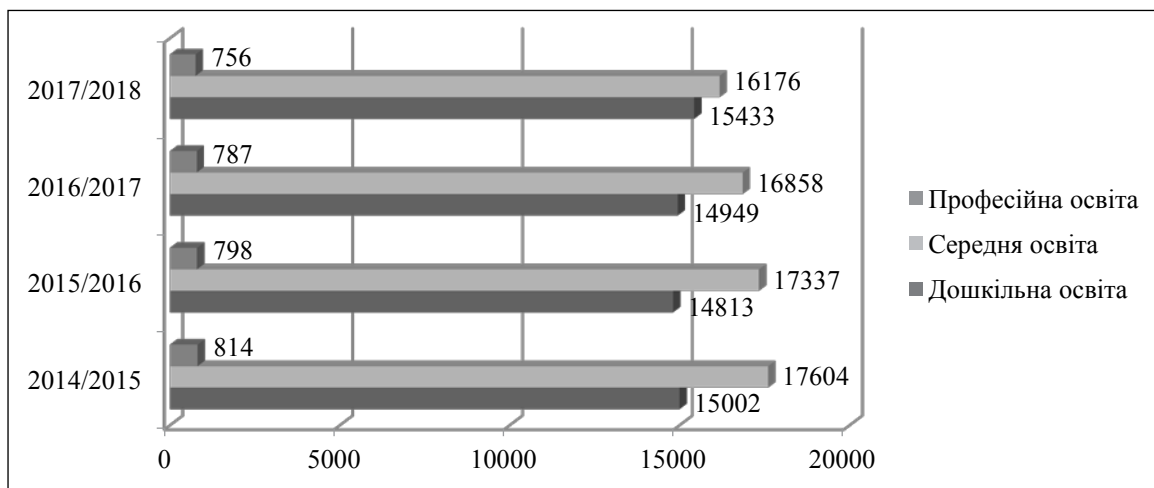

Рис. 1. Динаміка кількості освітніх закладів України у 2014–2018 роках

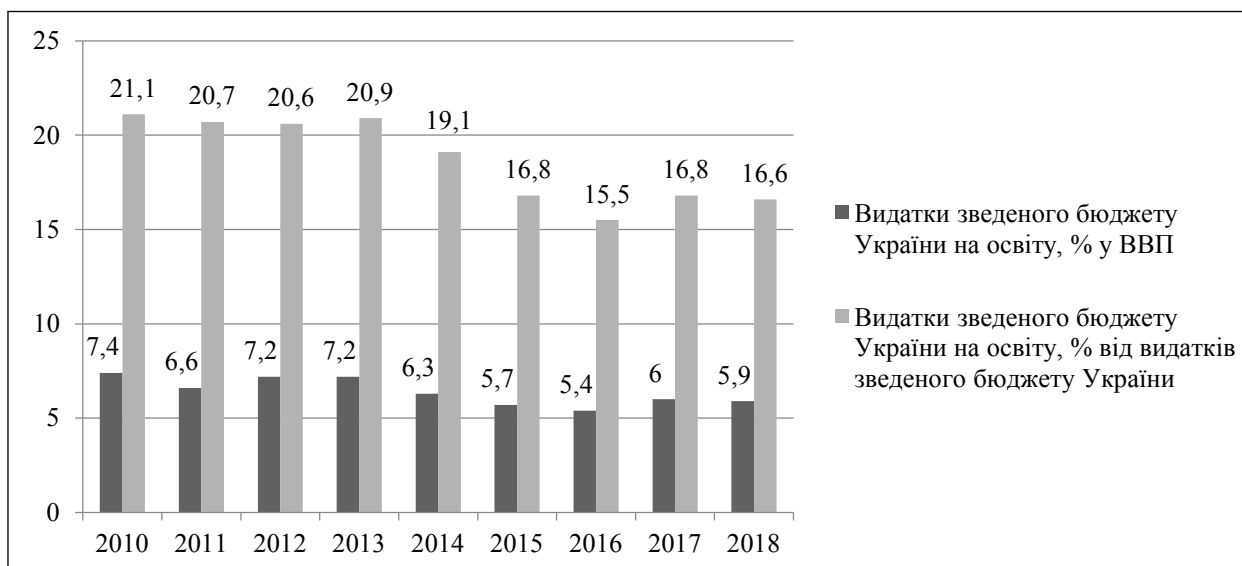

Рис. 2. Видатки зведеного бюджету України на освіту у 2010–2018 роках

Слід відзначити, що за аналізований період видатки на освіту зросли, що є позитивною тенденцією для соціального та економічного життя суспільства. Проте для того, щоби зрозуміти, наскільки ці зміни були вагомими та якісними завдяки збільшенням видатків на освіту, розглянемо дані, подані в табл. 1.

З табл. 1 видно, що спостерігається тенденція до суттєвого збільшення частки видатків зведеного бюджету України на загальну середню освіту у 2015–2017 роках із 7,3% до 8% відповідно. Це відбувається на тлі зниження частки видатків на вищу освіту (з 4,6% в 2015 році до 3,7% в 2017 році). Частки видатків на інші рівні освіти змінилися несуттєво ($\pm 0,1$ в. п.).

Таблиця 1

Видатки зведеного бюджету на освіту у 2015–2017 роках, млн. грн.

Показник	Всього	Зокрема, на освіту	Зокрема:					
			на дошкільну освіту	на загальну середню освіту	на професійно-технічну освіту	на вищу освіту		
2015 рік	Загальні видатки зведеного бюджету	679 871,4	114 193,5	18 142,2	49 668,3	6 171,2	30 981,8	
	Відсоток до:	загальних видатків	100	16,8	2,7	7,3	0,9	4,6
		ВВП	100	5,7	0,9	2,5	0,3	1,6
	Відсоток до:	Видатки на окремі підгалузі у відсотках до видатків на галузь	x	100	15,9	43,5	5,4	27,1
2016 рік	Загальні видатки зведеного бюджету	835 832,1	129 437,7	20 115,5	56 532,0	6 182,3	35 233,6	
	Відсоток до:	загальних видатків	100	15,5	2,4	6,8	0,7	4,2
		ВВП	100	5,4	0,8	2,4	0,3	1,5
	Відсоток до:	Видатки на окремі підгалузі у відсотках до видатків на галузь	x	100	15,5	43,7	4,8	27,2
2017 рік	Загальні видатки зведеного бюджету	1 056 759,9	177 755,7	28 207,2	84 346,3	8 278,9	38 681,1	
	Відсоток до:	загальних видатків	100	16,8	2,7	8,0	0,8	3,7
		ВВП	100	6,0	0,9	2,8	0,3	1,3
	Відсоток до:	Видатки на окремі підгалузі у відсотках до видатків на галузь	x	100	15,9	47,5	4,7	21,8

Джерело: складено на основі даних ДКСУ [4]

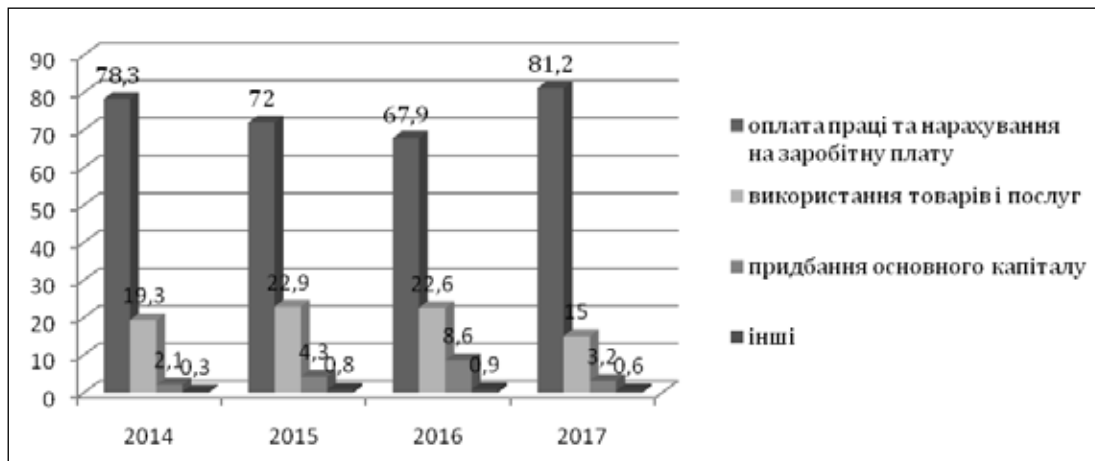

Рис. 3. Структура видатків зведеного бюджету України на загальну середню освіту у 2014–2017 роках, % від обсягу видатків зведеного бюджету України на загальну середню освіту

Для розуміння більш детальної картини, що склалася в сегменті управління фінансами закладів середньої освіти, розглянемо фінансування у структурі, що дасть змогу комплексно проаналізувати те, які сегменти фінансування потребують доопрацювання, тобто є проблемними.

У структурі видатків зведеного бюджету України на загальну середню освіту найбільша їх частка витрачалась на оплату праці та нарахування на заробітну плату (67,9–81,2%), закупівлю товарів та послуг (15,0–22,9%), з яких більше половини (50,1–57,5%) склали видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв.

У 2017 році відбулося значне підвищення частки видатків зведеного бюджету України на загальну середню освіту за напрямом «Оплата праці і нарахування на заробітну плату» (рис. 3). Зазначимо, що підвищення частки видатків за цим напрямом у 2017 році корелює також зі зростанням з 1 січня 2017 року мінімальної заробітної плати з 1 600 грн до 3 200 грн. Темп зростання середньомісячної заробітної плати в галузі загальної середньої освіти був найвищим, адже він склав 161,1%, що суттєво більше за темпи зростання в середньому по економіці.

Проведений аналіз показав, що серед ключових причин, що негативно впливають на розвиток системи освіти в Україні, слід назвати недостатність рівня фінансування освітньої галузі та неефективне використання наявних ресурсів, тому реформа освітньої галузі є надзвичайно важливою. Вона передбачає системну трансформацію сектору, головна мета якої полягає в новій високій якості освіти на всіх рівнях: від початкової школи до вищих навчальних закладів. Головним завданням освіти має бути формування свідомих, суспільно активних громадян, здатних забезпечити економічне зростання та культурний розвиток країни.

Сфера загальної середньої освіти перебуває у фокусі реформи «Нова українська школа», яка

стартувала у вересні 2018 року [5]. Відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти передбачається проведення докорінної та системної реформи загальної середньої освіти з урахуванням досвіду провідних країн світу, зокрема змісту загальної середньої освіти, педагогіки загальної середньої освіти, системи управління загальною середньою освітою, структури загальної середньої освіти, системи державного фінансування загальної середньої освіти, нормативно-правового забезпечення загальної середньої освіти [6].

В рамках реформи передбачаються створення мережі загальноосвітніх навчальних закладів з новим навчально-методичним та інформаційним забезпеченням, високим технологічним рівнем, потужним кадровим потенціалом; створення ефективного освітнього середовища з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості та суспільства, що, зрештою, сприятиме інтеграції України у світовий простір [7; 8].

Вітчизняній практиці фінансування бюджетних установ притаманна модель мінімальної автономії. Бюджетні заклади в рамках зазначеної моделі орієнтуються лише на систему нормативів, доведених органами управління, та позбавлені економічних стимулів щодо розширення обсягів діяльності й підвищення якості надання послуг, тому зміни фінансування мають забезпечувати певну автономію, яка сприятиме зміцненню шкільної інфраструктури та в комплексі з вирішенням транспортних проблем дасть змогу підвищити якість освіти [9]. При цьому тотальний державний контроль у вигляді інспектування замінить громадсько-державна система забезпечення якості (рис. 4).

Основним чинником максимізації ефективності освіти в Україні є принцип повноти забезпечення бюджетних установ освітньої сфери фінансовими ресурсами «на максимальний їх розсуд», що зробить можливим вжиття таких заходів «Нової

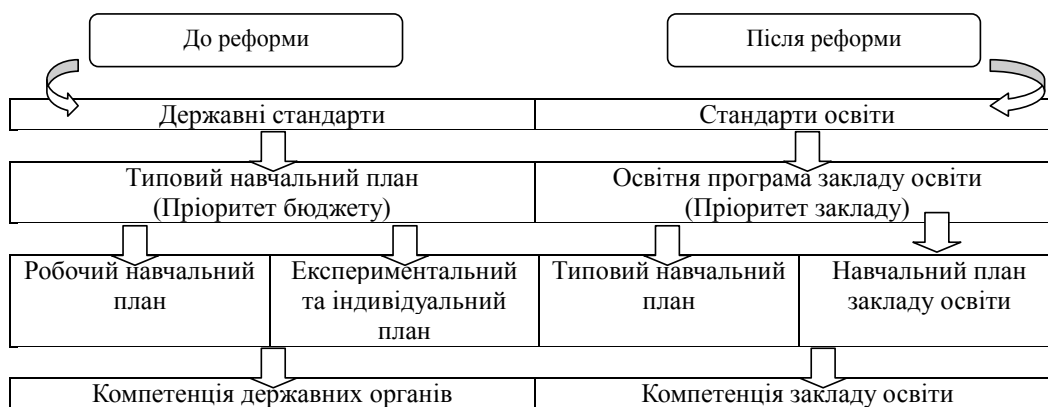

Рис. 4. Автономія у визначенні потреб освіти та її фінансування

школи», як збільшення нормативу під час планування видатків на утримання бюджетних установ, що поліпшить умови фізичного, розумового, духовного розвитку особистості; оптимізація мережі загальноосвітніх навчальних закладів (насамперед, у сільській місцевості) шляхом максимальної доступності освітніх послуг для всіх категорій населення через спрямування коштів бюджетів на розвиток сучасної освітньої інфраструктури; раціональне використання кадрового потенціалу педагогічних працівників навчальних закладів; створення умов для здобуття учнями та студентами освіти світового рівня в Україні, що сприятиме їх адаптації в умовах ринкової економіки; вивчення та запровадження в освітній та виховний процеси нових прогресивних форм та методів роботи (особливий акцент при цьому має робитись на запровадженні інтерактивних методів навчання, подальшій гуманізації навчально-виховного процесу).

Висновки з проведеного дослідження. Отже, дослідження сучасного стану фінансування освіти в Україні свідчить про те, що для розв'язання проблем галузі необхідно подолати значні прогалини, що заважають прогресивному розвитку освіти, а саме розробити цілісну систему державних заходів, що будуть спрямовані на забезпечення її ефективного розвитку. Головним завданням має стати забезпечення достатнього фінансування галузі шляхом оптимізації бюджетних та позабюджетних джерел її розвитку.

Значну роль повинна відігравати модернізована система управління та контролю за діяльністю бюджетних установ щодо ефективності використання фінансових ресурсів держави за ступенем реформаційних змін суспільства.

Для поліпшення ситуації, що склалася сьогодні, політику фінансування освіти потрібно формувати відповідно до соціально-економічної доцільності здійснених бюджетних видатків та поєднання вітчизняного й світового досвіду [10].

В Новій українській школі публічні фінанси мають розподілятися прозоро, а результатом

освітніх інвестицій має стати фізично, розумово, духовно, інтелектуально розвинена особистість, що дасть змогу отримати набагато більшу економічну віддачу в довгостроковій перспективі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Освіта в Україні: базові індикатори. Інформаційно-статистичний бюлетень результатів діяльності галузі освіти у 2017/2018 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiyniy-byuletyn.pdf>.
3. Буквинський В. Шляхи удосконалення планування витрат на освіту. Фінанси України. 2017. № 19. С. 74–83.
4. Офіційний портал Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua>.
5. Офіційний портал Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
6. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p#n8>.
7. Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа»: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 квітня 2018 року № 237. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-nadannya-sbvenciyi-z11>.
8. Прутська О., Малиновська О. Фінансове забезпечення діяльності закладів освіти та шляхи його удосконалення. Advanced technologies of science and education: матеріали XIV Міжнародної наукової інтернет-конференції (19–21 квітня 2018 року). URL: intkonf.org/malinovska-oyu-den-prutska-oo-finansove-zabezpechennya-diyalnosti-zakladiv-osvityta-shlyahi-yogo-udoskonallynya.
9. Каленюк І. Напрями трансформації механізмів фінансування освіти в сучасному світі. Демографія та соціальна економіка. 2017. № 1(29). С. 24–36.

10. Коверник Н. Оптимальні шляхи фінансового забезпечення освіти в Україні. Економічний вісник університету. 2015. Вип. 27(1). С. 178–183. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2015_27%281%29__30.

REFERENCES:

1. Pro osvitu [Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII]. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Osvita v Ukraini: bazovi indykatory. Informatiino-statystychnyi biuleten rezultativ diialnosti haluzi osvity u 2017/2018 navchal'nomu rotsi. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiyniy-byuleten.pdf>.

3. Bukovynskyi V. Shliakhy udoskonalennia planuvannia vytrat na osvitu / V. Bukovynskyi // Finansy Ukrainy. – 2017. – № 19. – S. 74–83.

4. Ofitsiyni portal Derzhavnoi kaznacheiskoi sluzhby Ukrainy. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.treasury.gov.ua/ua>.

5. Ofitsiyni portal Ministerstva osvity i nauky Ukrainy. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.

6. Pro skhvalennia Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity “Nova ukrainska shkola” na period do

2029 roku. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-r#n8>.

7. Deiakii pytannia nadannia subventsii z derzhavnoho biudzhetu mistsevym biudzhetam na zabezpechennia yakisnoi, suchasnoi ta dostupnoi zahalnoi serednoi osvity “Nova ukrainska shkola” [Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 4 kvitnia 2018 roku № 237]. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-nadannya-sbvenciyi-z110>.

8. Prutska O. Finansove zabezpechennia diialnosti zakladiv osvity ta shliakhy yoho udoskonalennia / O. Prutska, O. Malinovska // Materialy XIV Mizhnarodnoi naukovoï internet-konferentsii “Advanced technologies of science and education” (19–21 kvitnya 2018 roku). – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: intkonf.org/malinovska-oyu-den-prutska-oo-finansove-zabezpechennya-diyalnosti-zakladiv-osviti-ta-shlyahi-yogo-udoskonalennya.

9. Kaleniuk I. Napriamy transformatsii mekhanizmiv finansuvannia osvity v suchasnomu sviti / I. Kaleniuk // Demohrafiia ta sotsialna ekonomika. – 2017. – № 1(29). – S. 24–36.

10. Kovernyk N. Optymalni shliakhy finansovoho zabezpechennia osvity v Ukraini / N. Kovernyk // Ekonomichni visnyk universytetu. – 2015. – Vyp. 27(1). – S. 178–183. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2015_27%281%29__30.

Forkun I.V.Candidate of Technical Sciences,
Senior Lecturer at Department of Finance,
Banking and Insurance Department
Khmelnysky National University**Holyk T.N.**Student
Khmelnysky National University**THE PLANNING AND MANAGEMENT OF THE FINANCES OF THE EDUCATIONAL INSTITUTION
IN THE CONDITIONS OF TRANSFORMATIONAL CHANGES IN ECONOMICS AND SOCIETY**

The article considers and analyzes the planning and management of the finances of the educational institution in the conditions of socio-economic changes and the formation of a new school.

Education is one of the main determinants of social stability in society, an indication of economic and national security of the State, the determining factor in the growth of material production. That is why its development and improvement are the important preconditions for overcoming the current crisis situation in the economy and society as a whole.

At the level of the Ukraine's legislation, the adopted method of financing education is the budget financing, which is carried out on the basis of a single estimate of income and expenditure. There are such sources of budget formation as budget funds and funds received from other sources.

The modern doctrine of education development involves the creation of a network of general educational institutions with new educational and informational support, a high technological level, a powerful human resources potential, an effective educational environment, and taking into account the educational development of innovation, the demands of the individual and society, which will eventually contribute to the integration of Ukraine into the world.

However, the funds allocated by the state for education are not sufficient to achieve main goal – to create conditions for the implementation of the right guaranteed by the Ukraine's Constitution to receive qualitative comprehensive education. The analysis of the structure of expenditures of the Ukraine's consolidated budget for general secondary education indicates that most of them were directed only at the payment of the work of teaching staff.

Therefore, the main factor in maximizing the effectiveness of education in Ukraine is the principle of completeness of provision of budget educational institutions with financial resources, which will make possible the introduction of such "New School" activities as: an increase in the standard when planning expenditures for the maintenance of budget institutions, which will improve the conditions of physical, mental, spiritual development of the individual; optimization of the network of general educational institutions (first of all in countryside), by maximizing the availability of educational services for all categories of the population through the allocation of budget funds for the development of modern educational infrastructure; rational use of personnel potential of pedagogical workers of educational establishments; creation of conditions for gaining by pupils and students the world-class education in Ukraine, which will facilitate their adaptation in a market economy; the study and implementation into the educational process of new progressive forms and methods of work (special emphasis should be put on the introduction of interactive teaching methods, further humanization of educational and educational processes).